

"...אשר נתתי לך ונתתי לך..."

פסוקים שונים

אמירה שנייה - פסוקים כט-כ

כח ונתת לך ונתת לך... אמירה ראשונה - פסוק כח

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

וככל שיש לך... אמירה שנייה

ספסוף וכו' כפי שיש להבין מהפסוק
ספסוף וכו' כפי שיש להבין מהפסוק

ספסוף וכו' כפי שיש להבין מהפסוק
ספסוף וכו' כפי שיש להבין מהפסוק

אכילת הבשר לא אצל האדם ולא אצל החיות? וכבר האמינו רבים, שלא הותרה שחיטת בהמות קודם המבול, וזה רחוק מאוד, מאחר שהאדם בטבעו ובהרכבת גופו ובצורת שיניו הוא מוכשר לאכילת הורעים והבשר בשוה, ואם לא היה רצון הבורא שאכל בשר, לא היה יוצר גופו מוכשר לכך. ובי"ל, כי היתר אכילת הבשר נכלל בלשון ורדו בדגת הים וגו', כי כן לנח (ט"ו ב') אחר שאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו' בידיכם נתנו, פירש ואמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה. אלא שלאדם לא הוצרך לפרש יותר, ולנח מפני שהוצרך להזהיר על שפיכות דם האדם, הקדים לומר שאינו אוסר שחיטת בהמות. ויש לחסוק, כי מאמר ורדו בדגת הים הוא ראייה ברורה שהריגת בעלי חיים מותרת, כי אין ייתכן למשול בדגים בלי שיצאו מן המים וימותו? ואין לומר שתכוונה לעשות מהם אחרי מותם שמן דגים ולהשתמש בשיניהם, כי אין ריבוי וממשלה להשתמש בדבר מת אלא למשול בגוף חי, אם להעבירו אם להמיתו. ומה שאמרו (סנהדרין ג"ט ע"ב) הנהיג בעיזא ושיבוטא הווא מלחא דלא שכיחא.

הקב"ה לומר לאדם בפירושו, כי הרשות בידי להרוג נפש חיה, כדי שלא ללמד ידיו לשפור דם, ורק אמר לו, שיהיה מושל ורודה בכל בעלי חיים, והיתר הריגתם לצורך אכילתם לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר; אבל אחר המבול, אחר שמלאה הארץ חמס והשחית כל בשר את דרכו, ורבו שופכי דמים, אז פירש ה' לנח ולבניו שהרשות בידם להרוג ולאכול בעלי חיים, אך אין להם רשות להרוג איש את אחיו, אבל יש להם להרוג הרוצחים. (לא) וירא וגו' והנה

עיינו ע"פ רש"י (ט"ו ב')

והנה היתר להם לאכול מכל בעלי חיים, ואמר להם שאין פשעי בהריגתם אותם, כי הם כירק השדה"ה ביחס אל האדם, והם כולם נמצאים בעבור האדם? ומנע מהם אבר מן החי, להיות בזה מרוע המנהג ומתחסייה אל התאוות מה שלא יעלם רצוני, שלרוב הזוללות לא יוכל להמתין שתקדח תבאמה ויקח ממנה האבר אחר כך. ואמר להם שלא יחשבו מפני שהתירי להם הריגת הבעלי חיים שיתיר להם הריגתם קצתם לקצת, אבל יענישם ה' יתעלה על זה.

ושתי שאלות נשאלות כאן, ועל שתיהן אותו התשובות. א. אמר לאדם: הנה נתתי לכם את כל עשב, משמע שלא תחיר להם אכילת בשר, והבי' אין זה שאמר (כונת) לכל הארץ, והרי אנו רואים שהארי (ושאר) החיות הטורפות אוכלים בשר ולא עשב *202. ובשתי השאלות האלה שתי תשובות. א. התורה מדברת רק על הרוב ומניחה את המועט, כמו שהקדמנו לבאר בפתיחת הספר הזה. והיות ורוב אכילתו של האדם הם הצמחים, ובלעדם אי אפשר לו להתקיים, בעוד שאכילת הבשר מצויה פחות, ואין בה הכרח, ובעלי החיים גם הם אוכלים על פי רוב עשב ורק מיעוטם אוכל בשר, הנזכר הכתוב את המצוי ביותר והשמיט את המועט *203. וראיה לכך מזה שחלק מהשרצים והדגים אוכל עפר, ואין הכתוב מזכיר את זה, כי המדובר הוא רק ברוב. ההתשובה השניה (אלהים) מנע את האדם מלאכול את בשר בעלי החיים ומנע גם את בעלי החיים מלאכול זה את זה רק בזמן הראשון, מפני שלא היה להם אלא מספר קטן מכל מיין ולו היו אוכלים זה את זה היו כולם כלים ונכחדים. ולפיכך דחה את היתר אכילת בשר) עד שרבו ואז התיר להם.

עיינו ע"פ רש"י (ט"ו ב')

ט-ל. ואמרו ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' - הוא בריאה נתנית טבע, לא מצוה, והעד הנאמן - אמרו בסוף הענין: ויהי כן' ולו. ואופן הבריאה הזאת, הוא שנתן בכח האדם שיהיו הצמחים מזון לו, עם היותם רחוקים מאד מטבעיג. וכן נתן זה הכח לשאר הבעלי חיים.

ומזה המקום יסור הספק אשר יסופק מזה המאמר. וזה, שהוא מביאר מצד העיון ומצד התורה שחרצו האלהי לא ישתנה, וכבר יקשה שיחייב מזה המאמר שישתנה רצון ה' במה שיצוהו מהצמחים; וזה, שכבר יקשה שה' יתעלה מנע בזה המאמר אכילת הבשר לאדם, ואחר כן התירו לנח, אמר: 'כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה' וכו'; וזה שקר עצום ראוי שיברח ממנו כל בעל דתניג. וכבר אמרו זה במדרש קצת מרבובותינו ז"ל וסנהדרין נ, א, נט, ב"ג, אלא שבאלו הענינים וכיוצא בהם לא נביט למאמר אומר, כמו שחורה אותנו הרב המורה"ה, אבל נימשך למה שיאות אל שורשי התורה והעיון.

חזק הצמחונות והשלום

מבחינה תורנית

אורות

מהמאמרים*

אפיקים בנגב וטללי אורות
להרב רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
לעילוי נשמת נכדו, נושא שמו,

יקרי חביבי, מופלא בתורה ובמעשים,

נר מאכילת בשר בעלי חיים, מהיותו בן עשר שנים ויותר,

היה עדין לגאון ולתפארת בית הרב יצ"ח,

ונקטף באביב ימיו, באסון, לשברון לב כל מוקדירי,

ובתוכם

המלקט והמעריך

דוד כהן

י"ח, ט"ו
ל"ה
אדר א' תש"ח

א. הצדק בנוגע לבעלי חיים

יש ענף עקרי אחד של התקדמות האנושיות היותר גבוה, שהוא עומד כעת, לפי מצב הקולטורא הנכחית, רק במצב חלום נעים של איזה אידיאליסטיים יותר קיצוניים, והיא שאיפה מוסרית טבעית, לרגש היושר האנושי, שימת עין למשפטים של בעלי חיים, במלא המובן.

הפילוסופיות האכזריות, ביותר אותן שפקרו גבוהה גבוהה, על פי השקפתם על המוסר האנושי מנקודת הפילוסופיה הכללית, החליקו לאדם, כל אחת על פי דרכה, לחנק בקרבו לגמרי את רגש היושר בנוגע לבעלי חיים. אמנם לא הספיקו, ולא יספיקו, עם כל התחכמותם, לשנות את טבע הצדק הטבעי, אשר נטע יוצר האדם בקרבנו, ואף על פי שביחש לבעלי החיים הוא

דומה ממש לויק של גחלת כהה ועמומה, הטמונה תחת גל אפר גדול מאד, מכל מקום אי אפשר להם להכחיש את המוחש בכל לב רגש, כי חסרון מוסרי כללי הוא במין האנושי, במה שלא יקיים את הרגש הטוב והנעלה, לבלתי קחת חיי כל חי, בשביל צרכיו והנאותיו.

וחז"ל לא התחכמו באותה ההתחכמות הפילוסופית, ויספרו לנו, שרבונו הקדוש נענש ביסורין, מפני שאמר לעגלא, המובל לבי טבחא, דערק תותי כנפיה, זיל לכך נוצרת, ורפואתו גם כן היתה על ידי מצעה, ברחמו על הני כרכוש את. הנה לא עשו כמצעה הפילוסופים, לעשות חושך לאור, כדי להתפשר עם החיים המעשיים. מפני שאי אפשר כלל לצייר, שארון כל המעשים, המרחם על בריותיו, ברוך הוא, ישים חק נצחי כזה בבריאתו הטובה מאד, שאי אפשר יהיה למין האנושי להתקיים כי אם בעברו את רגש מוסרו על ידי שפך דם, יהיה גם דם בעלי חיים.

ב. לא הותר בשר לאדם הראשון

אין ספק לכל איש משכיל ונאמן דעתו, שהרדיה האמורה בתורה, ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ, איננה מכוונת לרדיה של מושל עריץ, המתעמר בעמו ובעבדיו, רק להפיק חפצו הפרטי ושרירות לבו. הלילה לחוק עבדות מוכרע כזה, שיהיה חתום בחתום נצחי בעלמו של ד', הטוב לכל, ורחמיו על כל מעשיו. שאמר, עולם חסד יבנה.

וביותר שכבר העידה תורה שפעם אחת התאושה האנושות בכללה להתנשא אל מצב המוסר הרם הזה, כפירושם של חז"ל בכתובים. המוכיחים, שאדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה. הנה נתתי לכם את כל עץ זרע זרע זרע לאכילה. רק אחר שבאו בני נח, אחר המבול, הוא שהותרה להם, כירק עשב נתתי לכם את כל. ומעתה האפשר הוא לצייר, שתהיה נאבדת לנצח טובה מוסרית רבת ערך, שכבר היתה במציאות נחלה לאנושות. על אלה וכוונת באלה נאמר, אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. העתיד הוא ירחיב את צעדינו ויוציאנו מן השאלה המסובכת הזאת.

ג. ההיתר בשעת הנפילה המוסרית

ראתה החכמה האלהית, שהאדם נפל מצבו המוסרי, ועד שיעלה במעלה זו, שיתנער ויבא להתהרה המוסרית האמתית, עד העת המאושרה הנאורה הזוהי, אין אותה המעלה המוסרית של הכרת משפטים של בעלי חיים ראוייה לו כלל, וכמשפט כל מי שקופץ לטול את השם להתחמד במדת חסידות, הבלתי הולמתו, שאינה מביאה לו כי אם ערבוביא בדעותיו והליכות חייו, כן הוא משפט האדם בכללו, שנפל לדיוטא התחתונה של שפלות המוסר, עד כדי שליטת האדם באדם לרע לו, ועד כדי השפלה היותר נוראה שבמוסר העצמי, נתעב ונאלח, שותה כמים עולה. כמה מגוחך הדבר, כל עוד טומאתו בו, יפשוט טלפיו ויפנה לו לדרך צדקה הרחוקה, להתחמד עם בעלי חיים,

כאלו כבר גמר כל חשבונותיו עם בני אדם הברואים בצלם אלהים, כאלו כבר העמיד הכל על נכון, כבר העביר את שלטון הרשעה והשקר, שבאת עמים וקנאת לאומים, איבת גועים ומריבת משפחות, המביאה להפיל חללים רבים, ולשפוך נחלי דמים, כאלו כל אלה כבר אפסו מן הארץ, עד שאין לה לאותה החסידה האנושית במה להצטדק, כי אם לפנות להעמיד על נכון מוסרה, בדבר בעלי חיים.

על כן אין זאת המעלה הוגנת לו לאדם כלל, כל זמן שפלותו, חוץ ממה שאין להעמיס יותר מהעדר של אפשרות הסבל של כח המוסר האנושי, כשהוא בחולשתו.

כל סוף תנצח האמת המוסרית המוחלטת, דעת אלהים בארץ באמת, עד שלא יהיה עוד צורך לאדם בשום ניתוח מוסרי, ויהיה אפשר לעולם לעמוד במדת הדין, כמו שעלה במחשבה להברר אותה, בראשית ברא אלהים²⁰.

יב. תור המוסר הטוהר והשלום

ובכוא האנושות למטרת אשרה חופשה השלם, בואה עד מרום פסגת ההשלמה של דעת אלהים צרופה, אל קדושת החיים המלאים בצביונם, או יגיע תור הערת השכל, שהוא כבני נוסד על הערת התורה, שקדמה לכלל האנושות. ויכיר אז האדם את יחשו אל חבריו ביצירה, בעלי החיים כולם, איך הוא ראוי להיות מצד המוסר הטוהר, שאינו בזק עוד לזיתורים של דחוק, לצירוף של מדת הרחמים עם מדת הדין, לזיתורים, שלא דברה בהם תורה אלא כנגד יצר הרע, כי אם ללכת באורח טוב מוחלט. וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועוף השמים ורמש האדמה, וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ²².

על כן ראתה ההסכמה האלהית, שרק היא יכולה לסול מסלות בקרב כליות ולב, לנתק את פתיל החבור בין האדם לבעלי חיים, למען יתרכז מרכז המוסרי האנושי בטובתו המיוחדת, ואז רק אז, יצליח להביא לו את אשרו בקץ הימים.

אין אדם אלא בן אדם

ולפעמים צריך גם כן לותר על חלק רשום מדרכי המוסר, כדי שתהיה הותרנות ההיא מכשרת את האדם למדתו היותר גבוהה, ואז גם אותו הותר קדוש ונשגב הוא. ואי אפשר לשקול הדברים כי אם בדעתו של אל דעות, בשקל הדעה האלהית, המקפת והכוללת כל. אני דר ראשון ואת אחרונים אני הוא קורא הדורות מראש¹⁶.

אלמלא הקדמנו מה שראוי לאחר, או אבדנו את הכל, הרבה דעות כוזבות, המשוטטות בעולם, ומעבירות רבים על דעתם ועל דעת קונם, לא באו כי אם מסכת השאיפה הנפרזה, שלא תדע עת וזמן לכל חפץ, ואין לה מעצר וגבול, ובאין די שכל להגיע להחכמה הצפונה באמונה טוהרה לדעת כחה של התורה האלהית, בין בחיפמה את האנושות למעלה היותר רמה, בין בחחוקה בידה לנהלה לאטה לפי כחה. בחבלי אדם אמשכם, בעבותות אבה¹⁷.

אמנם, אחרי הרפיון האנושי הנמשך גם כן מנפילתו המוסרית, ראוי לאכל בשר. אם כן אותו ההיתר, שיצא אחר המבול, להתיר בשר לאכילה, כבר הוכן, שמצד ההערה השכלית, הגנונה בעמקי תורה, לא יהיה נוהג בפועל לעד ולעולמים, כי איך אפשר למצב מוסר נכבד ונאור שיהיה חולף, אחרי שכבר היה נוהג.

הרחקה מחברת בעלי חיים

אחרי, שמוסריותו של אדם עונדה תלויה ברפיון, אהבת עצמו המתה עלולה להתגבר עליו, באין גבול, עד להשחית את כל חקי דק והיושר, עד שכל חוד המוסר יהיה לו למשחק. — מוכן הדבר גריד הוא למצא את עצמו עומד בספירה מרוחקת מחברת עליו, החיים השפלים מרחק עצום ועמוק, שלא ירגיש את עצמו הוא כאחד מהם, שאו ירשימו עליו הדרכים הבחימיים שלהם להורידו חו אל עמק עור של הבעלי חיים, שאין להם בעולמם כי אם מושגי יסודות החושיות הטבעיות בכל צמצומם והגבלתם, המוגשמות.

ואלו היתה חובת המשרים נהוגה וערוכה נגד בעלי חיים, כשם היא נוהגת בין אדם לחברו, היתה עוצרת הרבה בעד אותה התרוממות רוח של הזקיפה האנושית, והדעות הטובות, שנתרשמו יפה ל ידה, שהיה מאד צריך אליה האדם להתנשא על ידה משפלות רכל יתר בעלי החיים, שכל עולמם היא קבנם והנאותיהם החמורות לבד, ועלול היה אז ביותר להשכיח ממנו יתרונם האנושי להיות חשב כבהמות שדי.

יא. דברה תורה כנגד יצר הרע

אף גם זאת, לו היו חובות המוסר נהגים בשפע בין האדם לבעלי חיים, גם בזמן העדר השלימות המוסרית, היו גורמים רעות רבות, ועיבות התפתחות למוסר האנושי, גם מצד אחרי. כי הנה רגש הטוב והישר שבאדם מבקש את תפקידו, והוא הדופק גם כן לפעמים על דלתי לב רשעי ארץ, ומכרחים לבקש במה להשקט את רעבת הצדק הטבעי שלהם, יסוד כח התשווקה שהיא מעמדת את העולם. ולפעמים תמצא רשע עריץ בחר לו ענין מוסרי, ושע לעשות צדק, כדי להשקט בזה מוסר כליותו והתם הטבעי המפעם בקרבו. ואם ההתחסדות עם בעלי חיים היתה מפורסמת לחפץ של צדקה קבועה במין האנושי, וזאת היתה בהכרח באה עם סידור החיובים המוסריים נגדם, אפילו אם היו רק באופן שלילי, או היינו פוגשים המון גדול של רשעי תבל, המשחרים לטרף כואבי ערב, זוכחי אדם באין חמלה, ומוסר כליותיהם, כשהיה מעיק להם, היו ממלאים ברוחה, על ידי חסידות עם בעלי חיים, שאין ביחשם אותן הסבות, הגורמות לפשעים של שלטון האדם באדם לרע לו, הבאות לרוב בסבת שנאה קנאה וכיוצא בהם, שהרי בעלי החיים אינם משיגים את גבול